100 جىلدىق كۇرەس جولىندا جاڭا سايارعا اتتانايىق

سۇن شۇتيڭ:

سوعىس مايدانىنان قايتىپ، شەكاراعا تامىر تارتتى

جەلبىرەگەن قىزىل تۋ
پارتيانىڭ شينجياڭداعى 100جىلى

اتى ايگىلىلەر ⑪

☐ انار بۇلت / شينجياڭ گازەتىنىڭ
تىلشىلەرى ۋي يۇڭگۇي، سۇڭ ۋيگو

▲ سۇن شۇتيڭ ☐ سۋرەتتى انار بۇلت / شينجياڭ گازەتىنىڭ ءتىلشىسى جانبولات ماناربەك تۇسىرگەن

▲ سۇن شۇتيڭنىڭ (ارتقى قاتارداعى سولداعى ءۇشىنشى ادام) اقشي اۋدانىنداعى قىزىلسۋ وبلىستىق پارتكومنىڭ ءۇش دارەجەلى كادرلار ماجىلىسىنە قاتىناسقان ۋاكىلدەرمەن بىرگە تۇسكەن سۋرەتى. ☐ سۋرەتتى ءوزى بەرگەن

تۇلعالار ارحيۆى

سۇن شۇتيڭ، ەر، حانزۋ، 1927 - جىلى 12 - ايدا شاندۇڭنىڭ چاڭ - ي اۋدانى حوداۋ قىستاعىندا دۇنيەگە كەلگەن، 1946 - جىلى 9 - ايدا توڭكەرىستىك قىزمەتكە قاتىناسقان، 1948 - جىلى 8 - ايدا شايقاستىڭ الدىڭعى شەبىندە پارتياعا كىرگەن، حۋايحاي شايقاسى، چاڭجياڭنان ءوتۋ شايقاسى، امەريكا جيهانگەرلىگىنە قارسى تۇرىپ، چاۋشيانعا كومەكتەسۋ سوعىسى سياقتىلارعا قاتىناسقان. 1964 - جىلى قوسىننان اقشي اۋدانىنا كاسىپ اۋىستىرىپ، ەكى گۇڭشەدا شۋجيلىق مىندەتىن وتەگەن، كەيىن اۋداندىق قوعام حاۋىپسىزدىگى مەكەمەسىنىڭ ورىنباسار باستىعى، اۋداندىق پارتكوم پارتيا مەكتەبىنىڭ ورىنباسار باستىعى مىندەتىن وتەپ، 1984 - جىلى دەمالىسقا شىققان. 1952 - جىلى داڭقتى تۇردە امەريكا جيهانگەرلىگىنە قارسى تۇرىپ، چاۋشيانعا كومەكتەسۋ ەستەلىك زناگىن العان، 2019 - جىلى ”جوڭحۋا حالىق رەسپۋبليكاسى قۇرىلعاندىعىنىڭ 70 جىلدىعىن قۇتتىقتاۋ“ ەستەلىك زناگىن العان، 2020 - جىلى ”جوڭگو حالىق ەرىكتىلەر ارمياسىنىڭ امەريكا جيهانگەرلىگىنە قارسى تۇرىپ، چاۋشيانعا كومەكتەسۋ ءۇشىن مەملەكەتتەن شىعىپ سوعىس جۇرگىزگەندىگىنىڭ 70 جىلدىعى“ ەستەلىك زناگىن داڭقپەن العان.

”سول شاقتا سوعىس جۇرگىزۋدەمىز، قۇربان بەرۋدەمىز، قان توگۋدەمىز وسى تىنىشتىق ءۇشىن ەدى“.

— سۇن شۇتيڭ

5 - ايدىڭ 10 - كۇنى تاڭ ءسارى، اقشي اۋدانى كوكسال تاۋى جىم - جىرت قاسقايىپ تۇر. ەركە تاۋ سامالى بيىك عيماراتتار اراسىنان ەسىپ، توشقان وزەنىنىڭ جوڭكىلە اققان گۇرىلىمەن توعىسىپ جاتىر.

سولتۇستىك ۇلكەن كوشەنىڭ ماڭىنداعى الما باعى 3 — 4 كيلومەترگە سوزىلعان، جەمىس اعاشتارىنىڭ جاپىراعى جايقالىپ، اعاش ءتۇبى كوك كورپەمەن كومكەرىلگەن. وڭتۇستىك ۇلكەن كوشەدەگى بىرنەشە تاڭعى اس دۇكەنى جۇمىس باستاپ، ەسىك الدىنداعى بۋ قازاننان بۋ بۇرقىراپ جاتىر.

”سول شاقتا سوعىس جۇرگىزۋدەمىز، قۇربان بەرۋدەمىز، قان توگۋدەمىز وسى تىنىشتىق ءۇشىن ەدى“، - دەدى سۇن شۇتيڭ.

بيىل 94 جاستاعى سۇن شۇتيڭ كەزىندە اقشي اۋداندىق قوعام حاۋىپسىزدىگى مەكەمەسىنىڭ ورىنباسار باستىعى، اۋداندىق پارتكوم پارتيا مەكتەبىنىڭ ورىنباسار باستىعى بولعان، 73 جىلدىق پارتيا ستاجىنا يە ساقا پارتيا مۇشەسى.

قىزىلسۋ قىرعىز اۆتونوميالى وبلىستىق قوسىننان شەگىنگەن اسكەريلەر ىستەرى مەكەمەسى پارتيا باسشىلىق گرۋپپاسىنىڭ شۋجيى، مەكەمە باستىعى گاۋ شين بىلاي دەدى: سۇن شۇتيڭ حۋايحاي شايقاسىنا، امەريكا جيهانگەرلىگىنە قارسى تۇرىپ، چاۋشيانعا كومەكتەسۋ سوعىسىنا قاتىناسقان قىزىلسۋ وبلىسىنداعى بىردەن - ءبىر كوزى ءتىرى قارت جاۋىنگەرىمىز.

سوعىستا شىڭدالىپ، الدىڭعى شەپتە پارتياعا مۇشە بولدى

1927 - جىلى سۇن شۇتيڭ شاندۇڭنىڭ چاڭ - ي اۋدانى حوداۋ قىستاعىندا دۇنيەگە كەلگەن، وتباسىندا اعالى - قارىنداستى 5 بالا بار.

”ول كەزدە قىستاق ماڭىندا ۇنەمى سوعىس بولىپ جاتاتىن، تۇرمىس وتە جاپالى، كۇن سايىن قۇرساعىمىز تويمايدى. كوپ ادام بۇگىن امان وتسە دە، ەرتەڭ ءتىرى بولار - بولماسىن كوزدەرى جەتپەيتىن“، - دەدى سۇن شۇتيڭ وتكەندى ەسكە تۇسىرە، - وتباسىمىزداعى نەشە مۋ سور جەرگە ءبىر جىل ەككەن استىق جارتى جىل جەۋگە دە جەتپەيدى، سونىمەن اۋىر جۇمىس ىستەپ كۇنەلتەمىز.

1945 - جىلى جاپون شاپقىنشىلارىنا قارسى سوعىستا جەڭىسكە جەتىپ، شاندۇڭ ولكەسىنىڭ باسىم كوپ جەرى ازات بولدى. 1946 - جىلى پارتيامىز بۇقارانى باستاپ، چاڭ - ي اۋدانىندا حالىق بيلىگىن قۇردى، ەگىس كوتەرىپ، قوجايىن بولىپ، جەرگە يە بولعان شارۋالار كوممۋنيستىك پارتياعا، ازاتتىق ارمياسىنا تەرەڭ سۇيىسپەنشىلىك ورناتىپ، جاستار جاپپاي تىزىمدەلىپ ارمياعا قاتىناستى.

”ۇلكەن اعام الدىمەن ارمياعا قاتىناستى، كەيىن مەنى دە ەرتىپ بارىپ تىزىمدەتتى“، - دەدى سۇن شۇتيڭ.

1946 - جىلى 9 - ايدا سۇن شۇتيڭ چاڭ - ي اۋدانى لىكۇن رايونى ورتا اترەتىنىڭ جاۋىنگەرى بولىپ، توڭكەرىس جولىنا قادام تاستادى.

”ول كوپتەگەن شايقاسقا قاتىناسقان، اۋەلى، قۇربان بولا جازداعان“، - دەدى سۇن شۇتيڭنىڭ جۇبايى ساۋ فىڭشيا ءبىر قىزىل دوربانى اشىپ، ىشىندەگى اعاش قوبديشادا قاستەرلەپ ساقتالعان مەدالدار مەن اسكەرلىك كۋالىكتى الىپ شىعىپ.

اسكەرلىك كۋالىكتىڭ سارعايعان بەتتەرىنە سۇن شۇتيڭ قارتتىڭ جاۋىنگەرلىك كەشىرمەسى جازىلعان: 1947 - جىلى شينحى شايقاسى، جياۋحى شايقاسى؛ 1948 - جىلى ۋيشيان شايقاسى، جينان توسقاۋىل شايقاسى، مي - ۋان شايقاسى؛ 1949 - جىلى سانجياڭيلىك شايقاسى...

1948 - جىلعى بىرنەشە شايقاستىڭ ىشىندە ەڭ ايتۋلىسى حۋايحاي شايقاسى ەدى. سول كەزدە زەڭبىرەكشى اسكەر بولعان سۇن شۇتيڭ شىعىس جوڭگو دالالىق ارمياسىنا قاراستى 20 - جۇن 60 - شى 180 - تۋانىنىڭ زەڭبىرەكشىلەر ليانىندا باڭجاڭدىق مىندەت وتەگەن.

شايقاستا سۇن شۇتيڭ قان مەن وتتىڭ تالايلاعان ءومىر - ءولىم سىناقتارىن باستان وتكەرگەن. ەڭ ايانىشتىسى ونىڭ بانىنداعى جاۋىنگەر سەرىكتەرى تۇگەلدەي جاۋ ۇشاعى تاستاعان بومبىدان كۇل - پارشاسى شىققان. ”7 — 8 ادام ءاپ - ساتتە تۇگەل قۇربان بولدى“، - دەدى سۇن شۇتيڭ ەسكە الا. وسى رەتكى شايقاستا ول بومبىدان ەسىنەن تانىپ جىعىلادى، قارىن بومبى جارقىشاعى ءتىلىپ اۋىر جارالانعان ول ارتقى شەپ شيپاحاناسىندا 10 نەشە كۇن ەس - ءتۇسسىز جاتادى.

1948 - جىلى 8 - ايدا 21 جاستاعى سۇن شۇتيڭ حۋايحاي شايقاسىندا الدىڭعى شەپتە پارتياعا كىرەدى. ”سۇن شۇتيڭ شايقاستا جاۋمەن سوعىسىپ، ولىمنەن قورىقپادى، پارتياعا كىرۋىنە بولادى دەگەن ەدى جەتەكشى“، - دەدى ول ەسكە تۇسىرە.

امەريكا جيهانگەرلىگىنە قارسى تۇرىپ، چاۋشيانعا كومەكتەسىپ، مەكەندى، وتاندى قورعادى

حۋايحاي شايقاسىنان چاڭجياڭنان ءوتۋ شايقاسىنا دەيىن شىعىس جوڭگو دالالىق ارمياسىنىڭ جاۋىنگەرى سۇن شۇتيڭ الىس سايار شەگىپ، ينالا ۇرىس سالىپ، شاڭحايعا دەيىن شايقاسادى.

بۇكىل ەل ازات بولىپ، جاڭا جوڭگو قۇرىلدى. سونىمەن سۇن شۇتيڭ تۇرعان قوسىن جەجياڭ ولكەسىنىڭ جينحۋا قالاسىندا تۇراقتايدى.

1950 - جىلى چاۋشيان سوعىسى تۇتانادى. سول جىلى 11 - ايدا سۇن شۇتيڭ جاۋىنگەر سەرىكتەرىمەن بىرگە شاڭحايدان اتتانىپ، يالۋجياڭ وزەنىنەن ءوتىپ، امەريكا جيهانگەرلىگىنە قارسى تۇرىپ، چاۋشيانعا كومەكتەسۋ سوعىسىنا قاتىناسادى.

چاۋشيانعا جەتكەننەن كەيىن، سۇن شۇتيڭ امەريكا جيهانگەرلىگىنە قارسى تۇرىپ، چاۋشيانعا كومەكتەسۋ سوعىسىنىڭ 1 - شايقاسىنداعى ايگىلى حۋاڭساۋلىڭ قورعانىس شايقاسىنا قاتىناسادى. شايقاستا سۇن شۇتيڭ تۇرعان زەڭبىرەكشىلەر ليان - دۋيەنىڭ نەگىزگى مىندەتى زەڭبىرەكپەن قولداۋ كورسەتۋ بولدى.

جاۋ ۇشاعى كوكتە بومبىلادى، امەريكا ارمياسىنىڭ زەڭبىرەگى جويقىن بولىپ، شايقاس اسا قيان - كەسكى جۇرىلەدى. شەپتە جاۋىنگەر سەرىكتەرى ارت - ارتىنان قۇربان بولسا دا، سۇن شۇتيڭ استە شەگىنبەيدى.

حۋاڭساۋلىڭ قورعانىس شايقاسى ارميامىزدىڭ جاپپاي جەڭىسكە جەتۋىمەن اقىرلاسادى. الايدا سۇن شۇتيڭنىڭ جانىنداعى تانىس بەينەلەردەن ەشكىم قالمايدى. ”ولار مەنىڭ جاقسى باۋىرلاستارىم ەدى، نەشە 10 جىل وتسە دە مەن ولاردى ءاردايىم ەسكە الىپ تۇرامىن“، - دەدى سۇن شۇتيڭ كوزى جاساۋراپ.

1951 - جىلى 5 - ايدا سۇن شۇتيڭ امەريكا جيهانگەرلىگىنە قارسى تۇرىپ، چاۋشيانعا كومەكتەسۋدىڭ 5 - رەتكى شايقاسىنا قاتىناسادى. سوعىس بارىسىندا شىڭدالعان ول ارميامىزدىڭ ەندى عانا قۇرىلعان زەنيت زەڭبىرەكشىلەر قوسىنىنىڭ پايجاڭى، ليانجاڭى بولىپ جەتىلەدى.

امەريكا جيهانگەرلىگىنە قارسى تۇرىپ، چاۋشيانعا كومەكتەسۋ سوعىسى جەڭىسكە جەتكەننەن كەيىن، سۇن شۇتيڭ قوسىنعا ىلەسىپ، وتانعا ورالادى. 2012 - جىلى ول ەستەلىگىندە بىلاي دەپ جازادى: ”2 جىلدان استام ۋاقىت الىستا ءجۇرىپ وتانىما ورالعاندا ايرىلىسقانىما ۇزاق بولعان شەشەمنىڭ قۇشاعىنا ورالعان بالاداي بولدىم، سول كەزدەگى تەبىرەنىستى كوڭىل كۇيىمدى تىلمەن بەينەلەپ جەتكىزە المايمىن“.

1956 - جىلى جازدا سۇن شۇتيڭ چاڭ - ي اۋدانى حوداۋ قىستاعىنداعى كەزدەسپەگەلى 10 جىل بولعان اكە - شەشەسىنە اماندىق بارادى، ۇيىندە 20 نەشە كۇن تۇرعاننان كەيىن قوسىنعا قايتادى. سوعىس اياقتالعاننان كەيىن، زەنيت زەڭبىرەكشىلەر ليانىنىڭ ليانجاڭى بولعان سۇن شۇتيڭنىڭ ماشىقتان سىرت ۋاقىتتى ءمىقتى يگەرىپ ءبىلىم ۇيرەنۋدەي تاعى ءبىر مىندەتى مولايدى.

سۇن شۇتيڭنىڭ كونە ەستەلىك داپتەرىندە مىناداي ءبىر ۇيرەنۋ ەستەلىك قالدىعى بار ەكەن: ۇقساس تاڭبالىنى ءوزارا قوسقاندا، ابسوليۋتتىق ءمانى ءوزارا قوسىلادى، تاڭباسى وزگەرمەيدى... ارىپتەر ەرشىمدى، ءاربىر سىزىقتارىنا دەيىن ايقىن جازىلعان.

ىرىقتىلىقپەن تىزىمدەلىپ، شينجياڭدا تامىر تارتتى

1964 - جىلى قوسىن كوماندير - جاۋىنگەرلەردى كەڭ بايتاق باتىس سولتۇستىككە بارىپ، شينجياڭدى قۇرۋعا ۇندەيدى، سۇن شۇتيڭ ىرىقتىلىقپەن تىزىمدەلەدى. 3 - ايدىڭ 1 - كۇنى ول وتانىمىزدىڭ باتىس سولتۇستىك شەكاراسىنداعى اقشي اۋدانىنا كەلەدى.

ەستەلىگىندە سۇن شۇتيڭ ءوزىنىڭ اقشي اۋدانى حۋلاڭشان گۇڭشەسىندا (قازىرگى قۇلانسارىق اۋىلى)، سومتاش گۇڭشەسىندا (قازىرگى سومتاش اۋىلى) بۇقارانى باستاپ، جاپالى كۇرەس جۇرگىزىپ، مەكەندى قورعان بارىسىن جازىپتى:

سول كەزدە حۋلاڭشان گۇڭشەسىنىڭ تۇرمىس شارت - جاعدايى توتەنشە جاپالى بولدى، ىشەتىندەرى توسپاداعى سۋ، جەۋگە كوكونىس جوق، استىق تا جەتىسپەيدى، سونىمەن مەن گۇڭشەداعىلاردى باستاپ، بۇل جاعدايدى وزگەرتۋ بەكىمىنە كەلدىم. گۇڭشەگە كەلگەن ەكىنشى كۇنى ءارقايسى دادۋيدىڭ احۋالىن ۇعىستىم، وسى قىستا الدىن الا تولىق دايىندىق جاساپ، كەلەسى جىلى شىنىمەن، جاقسى ونىمگە قول جەتكىزدىك، بۇكىل گۇڭشەداعىلاردىڭ جانە مالدىڭ ازىق - تۇلىگىن، جەم - ءشوبىن تولىق دايىنداپ قانا قويماي، زيالى جاستاردىڭ استىق ولشەمىن جوعارىلاتىپ، قالعانىن مەملەكەتكە كومەككە اتادىق...

”سۇن شۇجي مەنىڭ جاقسى اعام، جول باستاۋشىم“، - دەدى قۇلانسارىق اۋىلىندا بۇرىنعى اۋىل باستىعى 81 جاستاعى ىبىرايىم سامانسۇر سۇن شۇتيڭدى اۋزىنا العاندا كوزىنە جاس الىپ. ول بىلاي دەدى: ”ول كەزدە بوزبالا كەزىم بولاتىن. سۇن شۇجي ەڭبەكشىل ەكەنىمدى كورىپ، مەنىمەن ۇنەمى اڭگىمەلەسەتىن، مەنى پارتيا ۇيىمىنا جاقىنداۋعا شابىتتاندىراتىن. سۇن شۇجيدىڭ شابىتتاندىرۋىندا ءبىلىم ۇيرەنىپ، بەلسەندىلىكپەن العا ۇمتىلىپ، گۇڭشەنىڭ كادرى بولدىم، تاعى پارتياعا كىردىم“.

ىبىرايىم سامانسۇر ءتىلشىنى اۋىلدىق ۇكىمەتتىڭ ماڭىنداعى ءبىر كەرەكسىز قالدىرىلعان تۇعاننىڭ جانىنا باستاپ اكەلدى. تۇعاننىڭ ۇستىنە كەرپىشتەن بيىك پۋنكت ءۇيى كولدەنەڭ سالىنىپتى. ”1964 - جىلى سۇن شۇجي ءبىزدى باستاپ وسى ارادا گۇڭشەنىڭ تۇڭعىش رەتكى شاعىن سۋ ەلەكتر ستانسياسىن سالدى. ول سول كەزدەگى 300 نەشە وتباسىنىڭ ەلەكتر پايدالانۋ ماسەلەسىن شەشتى“.

سومتاش اۋىلىنداعى كەزىندە گۇڭشەنىڭ ورىنباسار مەڭگەرۋشىسى مىندەتىن وتەگەن 75 جاستاعى قارت كادر قۇرمانباي اسەنبەك سۇن شۇتيڭمەن بىرگە جۇمىس ىستەپ، تاماقتى ءبىر جەردەن ىشكەن.

”ءبىر جىلى قىستا سۇن شۇجي ەڭ شالعايداعى مالشىلىق تۇيىنىنە بارعاندا، مالشى ىبىرايىم ءومىراقىننىڭ ايەلى اۋىر ناۋقاستانىپ جاتقانىن بايقاپ، دەرەۋ قايتىپ شيپاگەر ەرتىپ تاۋعا باردى، ونىڭ ۇستىنە جان قالتاسىنان 100 يۋان شىعارىپ ىبىرايىمعا بەردى. ول كەزدە بۇل اقشا سۇن شۇجي وتباسىنىڭ جارتى جىلدىق تۇرمىس قاراجاتى ەدى“، - دەدى قۇرمانباي اسەنبەك.

يالۋجياڭ وزەنىنىڭ بويىندا جۇرگىم كەلدى

سوعىس جىلدارىندا سۇن شۇتيڭ از جارالانبادى، اقشيدىڭ تاۋلى رايونىندا قىزمەت ىستەگەن 8 جىلدا ۇزاق ۋاقىت زورىققاندىقتان، ونىڭ ۇستىنە تۇرمىس جاپالى بولعاندىقتان، سۇن شۇتيڭ وكپە تۋبەركۋلەزى جانە جەل - قۇزدىق بۋىن قابىنۋى ناۋقاسىنا شالدىعادى. كوپ ءتۇرلى ناۋقاسقا شالدىققاندىقتان، سۇن شۇتيڭ اۋدانعا اۋىسىپ، اۋداندىق قوعام حاۋىپسىزدىگى مەكەمەسىنىڭ ورىنباسار باستىعى، اۋداندىق پارتكوم پارتيا مەكتەبىنىڭ ورىنباسار باستىعى مىندەتىن وتەپ، 1984 - جىلى داڭقپەن دەمالىسقا شىعادى.

”دەمالىسقا شىققاننان كەيىن ونىڭ ەڭ ۇناتاتىن 3 ءىسى بولدى، ءبىرىنشىسى، مەملەكەتتىك، حالىقارالىق حابارلار كورۋ، ەكىنشىسى، سىرتقا شىعىپ ساياحاتتاۋ، ءۇشىنشىسى شاحمات ويناۋ“، - دەدى ساۋ فىڭشيا، - اسىرەسە، سىرتقا شىعىپ ساياحاتتاعاندا جول بويى بيىك عيماراتتارعا، اۋەجايلارعا، تەمىر جولدارعا كوزى تويماي قاراپ، ”كەيدە بالاشا ءماز بولادى“.

وسى بىرنەشە جىلدا بالالارى اكە - شەشەلەرىن ەرتىپ كوپ جەرلەرگە بارىپتى. سۇن شۇتيڭنىڭ ءتورتىنشى قىزى سۇن لينىڭ ەسىنە 2015 - جىلى ەلىمىزدىڭ تايۋانىنا بارىپ ساياحاتتاعانى انىق قالىپتى.

”اكەم تايۋاندا بۇرىنعى گومينداڭنىڭ قارت جاۋىنگەرىمەن كەزدەستى. ول كىسى سىچۋاندىق ەكەن، اۋىلىنا قايتپاعالى كوپ جىلدىڭ ءجۇزى بولىپتى. كوشەدە اكەم مەن سول قارت جاۋىنگەر قول الىسىپ، ۇزاق اڭگىمەلەسىپ، سوڭىندا كوزدەرىنە جاس الدى“، - دەدى سۇن لين، - ”اكەم سول سىچۋاندىق قارت جاۋىنگەردىڭ وتان ۇلى قۇرلىعىنداعى جاقىندارىن ەرەكشە ساعىناتىنىن ايتتى“.

”يالۋجياڭ وزەنىنىڭ جاعاسىنا بارىپ جۇرسەم، كورسەم، ونداعى جاۋىنگەر سەرىكتەرىمە ازا بىلدىرسەم دەيمىن. نەشە 10 جىل ءوتتى، ولاردى ۇنەمى ەسكە الامىن، كەيدە، اۋەلى، تۇسىمە دە كىرەدى“، - دەدى وتكەندى اۋزىنا العاندا سۇن شۇتيڭ قاريا ازدى - كوپتى تەبىرەنىپ.

”مەنىڭشە، ول سول جىلدارى ەرىكتى ارميا وزەنىنەن وتكەن سول ءبىر كوپىردى كورگىسى كەلەدى“، - دەدى ساۋ فىڭشيا سۇن شۇتيڭگە قاراپ، سۇن شۇتيڭ باسىن يزەي بەردى.